Kratko ili prethodno saopštenje
Rad prihvaćen: 20. 1. 2017.

UDK 338.48-6:615.838(497.6)

Stanje i perspektive balneo - klimatskog liječenja u Bosni i Hercegovini

Adis Puška^{1*}, Admir I. Beganović², Sead Šadić³

¹ Visoka škola eMPIRICA u Brčkom distriktu BiH, Brčko, Bosna i Hercegovina,²

² Univerzitet za poslovne studije Banja Luka, Bosna i Hercegovina

³ JZU Zdravstveni centar Brčko, Bosna i Hercegovina

Apstrakt: Bogatstvo i tradicija korištenja termo - mineralnih voda u Bosni i Hercegovini predstavlja jedan od glavnih potencijala razvoja zdravstva. Primarni značaj u banjskim centrima je pružanju zdravstvenih usluga i organizovanje turističke djelatnosti. Danas u Bosni i Hercegovini aktivno je, i registrovano, 15 banja u svojstvu „zdravstvenih centara“. Historija korištenja termo - mineralnih izvora seže još iz vremena starih Grka i Rimljana, koji su njihova ljekovita i terapijska svojstva koristili i davali im primaran značaj, gradeći prateće objekte, koji su se održali, u nekim krajevima, i danas. Tema ovoga rada je da se predstave perspektive razvoja zdravstva kroz promovisanje banjskog liječenja. Registrovanih 15 banja, kao zdravstvenih centara, koji raspolažu sa 3.455 ležaja, i ostvaruju oko 200.000 noćenja, na godišnjem nivou, što ukupno čini procenat od 23% ostvarenih, noćenja u Bosni i Hercegovini, i čine veliki privredni potencijal sa značajnim finansijskim prihodima. Zbog toga je veoma važno sagledati trenutnu banjsku ponudu u Bosni i Hercegovini, dati preporuke te kako unaprijediti i kako učiniti konkurentnom ovu granu zdravstva.

Ključne reči: zdravstvo, banjski liječenje, banjski centri, potencijali, stanje

Situation and Prospects of Balneo-climatic Treatment in Bosnia and Herzegovina

Abstract: Wealth and tradition of using thermo - mineral waters in Bosnia and Herzegovina is the main potential for development of health tourism. The primary significance in spa centers is providing health services and the organization of tourist activities. Today in Bosnia and Herzegovina 15 spas as health institutions have been registered. History of use of thermo-mineral springs dates back to the ancient Greeks and Romans, who recognized the healing properties of geothermal resources. The topic of this paper is to present the perspective of the development of the tourism sector through the development of health tourism through spa treatment. There are registered 15 spas as health institutions which have 3,455 beds and generate around 200,000 overnight stays, which accounts for 23% of overall overnight stays in Bosnia and Herzegovina. It is therefore important to look at the current offer of spa treatments in Bosnia and Herzegovina and to make recommendations on how to improve this branch of health.

Keywords: health, spa health, spa centers, potential, state.

1. Uvod

Tradicija korištenja termo - mineralnih voda u ovim krajevima seže u daleku prošlost, još od antičkog vremena, Grka, Rimljana, zapažena je ljekovitost geotermalnih izvora. Bosna i Hercegovina ima veoma mnogo prirodnih, termalnih i termo - mineralnih izvora i peloida, među njima su i veoma rijetki mineralni izvori, koji su poznati u stručnim krugovima u cijelom svijetu. Bosna i Hercegovina je poznata i po izvorima, radioaktivne mineralne vode, koji su korišteni još u ranom historijskom periodu i bile eksplloatisane u liječenju raznih vrsta oboljenja (Brkić, Unkić, 2009).

² adispuska@yahoo.com

Prevenција, liječenje i rehabilitacija u BH banjama primjenjuje različite vrste terapija u smislu korištenja termo – mineralnih voda:

- pijenjem,
- kupanjem,
- banjanjem,
- inhalacijom,
- isparenjem i oblozima.

Upotrebljavaju se i savremene metode primene, kao što su:

- kinezoterapija,
- hidroterapija,
- masaža,
- akupunktura,
- terapija nisko i visokih frekventnih impulsa,
- talasoterapija i druge terapije.

Na taj način, u smislu široke medicinske primjene navedenih metoda liječenja raznih oboljenja i rehabilitacije, može se uočiti važnost banjskog liječenja u Bosni i Hercegovini. Banjskom liječenju je potrebno posvetiti veću pažnju i ukazati na značaj na njegov značaj u cilju razvoja i održanja banjskih kapaciteta.

2. Značaj primjene balneoterapije

Balneoterapija/hidroterapija kao dio fizikalne i rehabilitacijske medicine klinička je grana medicine koja se bavi prevencijom, dijagnostikom, liječenjem i rehabilitacijom nesposobnosti (Knež i sar., 2014). Počeci korištenja balneoterapije se javljaju još u starom vijeku. Rimljani su posebno cijenili kupke i korištenje termalnih izvora u svrhu liječenja (Jakovčić, 2013). Smisao banjskog liječenja je da se koriste prirodni izvori te postupci fizikalne terapije da bi se poboljšanje zdravstvenog stanja ljudi. Prije nego što se pređe na pregled značaja banjskog liječenja potrebno je definisati određene pojmove. Balneologija se bavi izučavanjem djelovanja i mogućnosti korištenja balneoloških faktora u medicinske svrhe. Kod korištenja balneoterapije moguće je upotrebljavati mineralne i termalne vode te primjenu air terapije, osim toga moguće je i primjenjivati blato u liječenju bolesti (Jajić i Jajić, 1998). Mineralna voda je ona koja ima više od 1 gram suhih ostataka na 1 litar vode, ili je njena terapija više od 20 stepeni ili ima u sebi malu količinu tvari koje pokazuju jako fiziološko djelovanje.

Korištenjem prirodnih izvora je osnova svake zdravstvene ponude u banjama. S obzirom na konstantno opadajući kvalitet savremenog života uzrokovan stresom i zagađenjem, zdravstveni turizam poprima sve značajniju ulogu u revitalizaciji psiho - fizičkih sposobnosti čovjeka. U banjama se nudi:

- uravnotežena prehrana,
- isključenost od buke,
- zagađenja zraka,
- tjelovježbe,
- društveni i duhovni programi.

3. Pregled radova o korištenju banjskog potencijala u regiji

Zdravstvena funkcija liječenja u banjama je jedna od najvažnijih i najstarijih funkcija koja se svodi na medikamentozni uticaj na zdravlje i kondiciju ljudi, a u novije vrijeme ovo prerasta i u turističku djelatnost. U pravilu liječenje u banjama djeluje kao preventiva, a kroz razvijeni stadij selektivne zdravstvene ponude i kao kurativa. Zdravstvena funkcija utiče najviše na ekonomsku funkciju ponude zdravstvenog liječenja i to u obliku poboljšanog zdravlja ljudi, koji će povećati produktivnost rada u različitim oblicima (Sergi, 2011). Brojni su stručni članci koji naglašavaju važnost zdravstvenog ponude banjskog liječenja ovdje ćemo napraviti samo pregled nekih od radova iz BiH, Srbije i Hrvatske. Radove sa ovog područja su odabrani jer oni pokazuju u kakvom se okruženju nalazi banjsko liječenje u BiH.

Segić (2011) je u svom radu naglašavao da je banjsko rekreativni zdravstvena djelatnost bila i ostala kao fenomen potreba ljudi, ali još nedovoljno obrađen u stručnoj literaturi zbog mnogih sukoba važnost pojedinih funkcija koje imaju banje kroz primjenu liječenja različitih bolesti. Isto tako naglašava da zdravstvena funkcija banjskog liječenja može biti osnovni pokretač turista. On je naglasio da ulaganje i razvoj u banjsko rekreativne zdravstvene centre može znatno pospješiti i ubrzati razvoj Republike Srpske.

Stanković i Pavlović (2005) naglašavaju da su banje i planine Srbije lokalne, regionalne i nacionalne zdravstvene vrijednosti. Također ističu da dosadašnji nivo turističke valorizacije banja i planina nije zadovoljavajući te se treba posvetiti velika pažnja razvoju ovoga vida turizma. Oni vide mogućnost razvoja ovoga vida turizma kroz komplementarnim razvojem banjskog i planinskog turizma. Radivojević (2008) je kroz svoj rad ukazala na to kako bi se moglo pridonijeti razvoju Republike Srbije kroz razvoj banjskog liječenja na primjeru Sokobanje. Iznijela je da je Sokobanja već duži niz godina predstavlja jednu od najznačajnijih zdravstveno-turističkih destinacija u Srbiji. Preko svoga rada htjela je da ukaže na komparativne prednosti razvoja banjskog liječenja u cilju bolje turističke valorizacije prirodnog i stvorenog bogatstva.

Radiojević et.al. (2010) su predstavili Sokobanju kao jedno od najznačajnijih zdravstveno-turističkih mjesta u Srbiji koja raspolaže značajnim zdravstveno-turističkim potencijalom. Međutim, oni naglašavaju da pored toga na ovom prostoru zdravstvena djelatnost se nalazi u dobroj krizi. Oni su analizirali prednosti i nedostake za razvoj zdravstvenog turizma u ovom banjskom prostoru i utvrdili da postoji dobra atrakcijska osnova, ali da su za dalji razvoj neophodna veća investiciona ulaganja, kao i veće angažovanje lokalnog stanovništva. Simić (2011) je u svom radu navela da je zdravstveni turizam koji treba da počiva na primjeni banjskog liječenja nezaobilazan dio savremenog društva, nosilac pozitivnih društvenih funkcija, ali takođe i negativnih posljedica koje se ispoljavaju u različitim oblicima na prirodu i društvo. Jedan od najznačajnijih resursa za razvoj održivog banjskog liječenja opštine Knjaževac su nesumnjivo termomineralne, mineralne i termalne vode. Ona je kroz ovaj rad htjela da ukaže na mogućnosti razvoja banjskog zdravstvenog turizma na načelima održivog razvoja u Rgoškoj banji, kao oblik turizma koji generiše ekonomske koristi za stanovništvo a istovremeno vodi računa o očuvanju prirodnih resursa.

Marković, Ostojić i Popović (2011) su u svom radu naglasili da u Srbiji postoje uslovi da se pitanja povezivanja zdravstva i turizma efikasnije rješavaju. Naglašavaju da je to širi društveni i ekonomski interes naše države. Specijalizovani zavodi i centri za prevenciju, zajedno sa hotelima i privatnim smještajem u svojim mjestima i programima koje nudi lokalna turistička organizacija, obogaćuju ukupnu turističku ponudu. Bez kreativnih i komercijalnih kadrova za poslove dovođenja i prihvatanja turističkih grupa, zavodi će se i dalje baviti svojim statusom nesvjesno ignorišući potrebe naše države za deviznim sredstvima. Znači oni vide korištenje banjskog turizma kao načina za prikupljanje deviznih sredstava kroz dovođenje stranih turista.

Gligorijević i Petrović (2010) kažu da svi pokazatelji o dosadašnjem razvoju turizma u Srbiji ukazuju da zdravstveno liječenje u banjama predstavlja propuštenu šansu. Da su privredne i društvene okolnosti bile drugačije nesumljivo je da bi, sa stanovišta zdravstveno-turističke potražnje i prirodnog bogatstva, većina banja u Srbiji našla mesto među najatraktivnijim destinacijama Evrope. Oni naglašavaju da termomineralni izvori i gas radon su primarne prirodne vrijednosti Niške Banje, koje se koriste kao prirodni faktori banjskog liječenja i rehabilitacije. Međutim, promet odnosno posjete Niške Banje nije adekvatno srazmeran njenim prirodnim vrijednostima. Također su autori u ovom radu ukazali na karakteristike dosadašnjeg i mogućnosti njenog budućeg razvoja zdravstvenog turizma u Republici Srbiji.

Pavlović, Radivojević i Lazić (2009) u svom radu naglašavaju da svi relevantni pokazatelji o dosadašnjem razvoju zdravstvenog turizma kroz primjene banjskog liječenja ukazuju da ovo kao i u mnogim drugim zemljama tako i u Srbiji predstavlja propuštenu šansu. Oni kažu da su istorijske okolnosti bile drugačije nesumljivo je da bi, sa stanovišta zdravstveno-turističke potražnje i resursne osnove, Republika Srbija bi našla mjesto među najatraktivnijim zemljama Evrope. Oni smatraju da Srbija raspolaže značajnim prirodnim potencijalom za razvoj zdravstvenog turizma, kao i da je primjena koncepta održivog razvoja važna za budući razvoj. Te ističu da su jedan od prirodnih potencijala Srbije termomineralni izvori koji ipak nisu na pravi način valorizovani i iskorišćeni.

Jakovčić (2003) je u svom radu istražila sadašnji stepen razvoja turizma Krapinskih Toplica te mogućnosti budućeg razvoja s geografskog aspekta. Posebnu pažnju je poklonila razvoju zdravstvenog turizma te njegovog utjecaja na razvoj drugih oblika turizma. Također je pokušala da objasni razloge sporijega turističkog razvoja Krapinskih Toplica u poređenju s drugim toplicama u regiji. Na kraju je zaključila da bi se razvoj turizma odrazio bi se i na druge privredne grane, omogućujući plasman proizvoda i usluga. To bi pridonijelo razvoju preduzetništva te proizvodnju zdrave hrane. Razvoj zdravstvenog turizma pridonijelo bi i razvoju drugih oblika turizma, a posebno izletničkog i seoskog turizma za koji na području opštine Krapinske Toplice postoje dobre pretpostavke.

Koncul (2012) u svom radu naglašava da je zdravstveni turizam osjetio pritisak krize koja se javila kao posljedica globalne krize. Svjetska ekonomska situacija nakon 2007/2008. postavila je dodatni pritisak na psihofizičko stanje ljudi i njihovo zdravlje. On kaže da ljudi sve više traže nove načine opuštanja i regeneriranja. Neki oblici zdravstvenog turizma, na globalnoj razini, zbog ekonomske krize, su usporeni, no zdravstveno-

turistički sektor u cjelini iznimno dobro stoji tokom posljednje dvije-tri godina nudeći novi model turizma koji se općenito naziva Wellness. Ovaj autor kaže da unutar banjskog liječenja wellness je relativno novi trend koji registrira impresivan rast. Širom svijeta sve više i više ljudi koji putuju na odredišta koja pružaju wellness sadržaje. Znači autor u Wellness ponudi vidi šansu za razvoj zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj.

Svi navedeni radovi i brojni drugi ukazuju na problem razvoja zdravstvenog turizma odnosno liječenja u banjama u ovoj regiji i ističu da je potrebno posvetiti veća pažnja ovom vidu zdravstvenog liječenja kroz razvoj posebne grane zdravstvenog turizma kako bi se ostvarili sinergijski efekti na razvoj ove regije. U narednom poglavlju će se predstaviti banjski potencijal u Bosni i Hercegovini, i dati preporuke i zaključci, kako podići ovu granu privredne na viši nivo.

4. Banjska ponuda u Bosni i Hercegovini

U BiH je trenutno 15 registrovanih banja u kojima se provode usluge zdravstvenog turizma. U ovom poglavlju će se predstaviti koje su to banje, te koje su njihovi potencijali u razvoju zdravstvenog turizma u BiH.

Banja Vrućica

Banja "Vrućica" je zdravstveno - turistički centar na području Republike Srpske, općina Teslić, koji je u 2012. godini ostvario najveći broj noćenja. Zbog specifičnih karakteristika termomineralne vode u toj banji, pogodna je za liječenje ne samo reumatskih nego i kardiovaskularnih oboljenja. Voda je ugljenokisela, s prirodnim gvožđem i ugljendioksidom, koji draže receptore kože, poboljšava cirkulaciju i na taj način olakšava rad srca i pogoduje kardiovaskularnim bolesnicima (novovrijeme.ba).

U kompleksu od 4 hotela, sa oko 1000 ležajeva, gostima su na raspolaganju brojni sadržaji i usluge što Banju Vrućicu pozicionira kao poznato prirodno lječilište, konferencijski, sportsko - rekreativni i turističko - manifestacioni centar. Voda Banje Vrućice uspješno liječi bolesti srca i krvotoka, reumatizam, stomachne bolesti, šećernu bolest, pospješuje i ubrzava procese rehabilitacije, pomaže zdravim da održavaju i pospješuju kondiciju, neuroze i neuralgije. Umjereno kontinentalna klima, mnogo zelenila na širim prostorima Banje pružaju obilje i čistog i svježeg vazduha sa dovoljno ozona.

Termomineralna voda, kao najvažniji prirodni resurs, geografski položaj i klima, te uređeni kompleks i izgrađeni kapaciteti, kao i ljudski faktor, doprinijeli su da Banja Vrućica pruža veoma širok spektar zdravstvenih i turističkih usluga. Zdravstveni programi, kongresni kapaciteti, sportsko-rekreativni sadržaji, wellness... pružaju bezbroj mogućnosti za odmor, zdravlje, uživanje u predivnom prirodnom okruženju (www.banja-vrucica.com).

Banja Aquaterm

Banjsko rekreativni centar „Aquaterm“ nalazi se u samom središtu grada Olova, pored mjesta gdje se sastaju dvije planinske rijeke Stupčanica i Bioštica i čine rijeku Krivaju. Raspolaže sa 60 soba sa 130 kreveta, te 12 novih dvokrevetnih soba sa 24 kreveta, restoranom sa ljetnom baštom kapaciteta 320 mjesta, tri kabineta, salom za seminare kapaciteta 80 mjesta, te salom za rekreaciju (aquaterm.olovo.ba).

Interesantno je da se po prvi put ljekovita mineralna voda sa područja Olova počela koristiti 1982. godine, mada se za nju znalo mnogo ranije. Čak je i nobelovac Ivo Andrić u svojoj pripovijetci "Čudo u Olovu" zabilježio značaj olovске vode. Osnov terapije u Aquatermu predstavlja poznata oligomineralna ljekovita voda (sehara.bosnjaci.agency). Olovska termomineralna voda u terapijskim procedurama koristi se u tri vida i to: kupke, inhalacija i pijenje.

Vrste terapija koje se koriste u liječenju su:

- hidroterapija,
- elektroterapija,
- sonoterapija,
- magnetna terapija,
- termoterapija,
- masaže,
- kineziterapija

Banja Dvorovi

Banja Dvorovi se nalazi 6 kilometara od Bijeljine, i jedan je od najvažnijih turističkih resursa Semberije. Smještena je između rijeka Save i Drine i puteva koji preko Rače i Pavlović mosta iz Srbije vode u Bijeljinu, dalje do Banja Luke i Sarajeva.

Banja Dvorovi ima ljekovitu termomineralnu vodu natrijumsko – kalcijum -hidrokarbonatnog sastava, gdje se u savremeno opremljenom medicinskom bloku s uspjehom liječe svi oblici reumatskih oboljenja, hronične ginekološke bolesti, dijabetes, blage neuroze i rehabilitaciona postreumatska stanja, takođe i prevencija od karijesa ispiranjem usta. Pored navedenog, u banji se pružaju i sve vrste masaža, inhalacija i akupunktura. Rekreativcima i sportskim ekipama na raspolaganju su tereni za rukomet, odbojku na pijesku, košarku, trim kabinet, gimnastička sala, tenis i sauna (www.bijeljinnaturizam.com).

Banja Gata

Smještena u blizini planina Grmeč i Plješivica, okružena živopisnim rijekama Unom i Koranom, na nadmorskoj visini od 120 metara, Banja Gata predstavlja krajišku oazu u kojoj se gost može odmarati ali i potpuno posvetiti sebi i svom zdravlju. Smještajni kapacitet je 99 ležaja, od toga 15 jednokrevetnih soba, 6 dvokrevetnih soba, 18 trokrevetnih soba i 6 apartmana. Svaka soba posjeduje WC i kupatilo.

Banja Guber

Ljekovitost srebreničke mineralne vode poznata je još iz doba starih Rimljana koji su njena izvorišta nazivali „Domavija“, a cijeli kraj u ovom lijepom kutku Istočne Bosne – „Argentarija“. I za vrijeme vladavine Turaka širila se „fama“ o ljekovitosti vode sa izvora planine Javor, a interesantno je da iz tih vremena datira i današnji naziv srebreničke banje.

Težak je položaj ove banje jer je kroz privatizaciju i davanje koncesije na korištenje prirodnih vodenih izvora uzrokovalo da smještajni kapaciteti ove banje polako odlaze bez obzira što postoji velika mogućnost za razvoj ovoga kraja putem ove banje.

Banja Ilidža, Gradačac

Centar za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i banjско liječenje "Ilidža" u Gradačcu izgrađen je 1980. godine. Nalazi se na brežuljku sjevernog dijela grada, između dva vještačka akumulaciona jezera Hazna i Vidara, čije uređene plaže i trim staze omogućavaju pacijentima-posjetiocima, da pored medicinske rehabilitacije i banjског liječenja aktivno se odmaraju i uživaju u ljepotama kraja (www.visitmycountry.net).

Smještajni kapaciteti Centra su 150 kreveta u dvokrevetnim i trokrevetnim sobama, te dva apartmana. Svaka soba posjeduje TV i balkon. Pored nadaleko poznate mineralne vode koja se koristi u liječenju i rehabilitaciji, u Centru se koriste i sve druge fizikalne terapije.

U ovoj banji se primjenjuju terapije za sljedeće bolesti:

- reumatske bolesti (upalne, degenerativne, vanzglobne),
- neurološke bolesti (moždani udar, išijas, lezije nerava),
- bolesti, povrede i postoperativna stanja lokomotornog aparata,
- bolesti metabolizma (dijabetes, giht),
- hronične ginekološke bolesti (www.banjagradacac.com).

Banja Ilidža, Sarajevo

U sarajevskoj kotlini, na osam kilometara od centra Sarajeva , nalazi se nadaleko poznata Banja Ilidža koja je ime dobila po turskoj riječi “iladža” što u prevodu znači, lijek. Smještena u podnožju Igmana i u blizini izvorišta rijeke Bosne.

Banja raspolaže sa 480 ležaja, u savremeno opremljenim jednokrevetnim, dvokrevetnim sobama, i apartmanima. U pogonu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju nalazi se hidroterapija sa 24 medicinske kade u kojima se pružaju usluge podvodne masaže, biserne kupke, četverostanične galvanske kupke, Habard kada, te mogućnost galvanizacija cijelog tijela ili dijelova tijela. Za rehabilitaciju se koriste i dva terapeutska bazena dimenzije 18 x 10 metara sa ugrađenim vodenim samomasažerima za pojedine segmente tijela. Trim kabinet posjeduje opremu od 29 mašina za rehabilitaciju svih segmenata tijela te mašinu za testiranje fizičkim mogućnosti organizma. Na osnovu testa planira se dozvoljeno opterećenje pacijenata u toku rehabilitacije.

U progonu za fizikalnu medicinu nalazi se elektro, sono, termo, magneto, laser terapija, solux i UV lampa, solux masaža, terapija laserom, limfna drenaža i manuelna masaža (www.visitmycountry.net).

Banja Kiseljak

Banja Kiseljak organizirano postoji od 1905. godine. 1972.god. Zdravstveno - klimatsko lječilište Banja Kiseljak je podijeljeno na Sarajevski Kiseljak (eksploatacija mineralne vode) i Banja Kiseljak (lječilište mineralnom

vodom sa smještajnim kapacitetima). Nakon rata je privatizirano i od tada kreću napori, od strane investitora, da se društvo pokrene, situacija kao i kod Banje Guber u Srebrenici.

Banja Laktaši

Termalna voda Banje Laktaši, poznata je po svojim ljekovitim svojstvima i blagotvornim efektima na ljudsko zdravlje još od antičkih (rimskih) vremena.

Banja Laktaši posjeduje: tradicionalnu banju, Hotel San, zatvoreni bazen punjen termo-mineralnom vodom, saunu, fitness, medicinsko - terapijske sadržaje te kompleks vanjskih bazena. Banjska voda se koristi za liječenje bolesti lokomotornog sistema, kardiovaskularnih bolesti, bolesti očiju, nervnih poremećaja, za tretman gerijatrijskih bolesti, kao i za rekreaciju i turističke svrhe. Voda se koristi u balneoterapijske svrhe kao pomoćno ljekovito sredstvo i to kupanjem (u kadama i bazenu) i pijenjem. Osim toga, banja pruža usluge svih fizikalnih terapija koje su danas u upotrebi.

Banja Mlječanica

Institut za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i balneoklimatologiju „Mlječanica“ Kozarska Dubica je lječilište smješteno u prirodnom ambijentu na sjeverozapadnim obroncima planine Kozare. Koncipiran je kao savremena specijalizovana ustanova za fizijatriju i rehabilitaciju, koja obezbjeđuje sve uslove za uspješan oporavak i ugodan odmor njenih korisnika. Djelatnost Instituta „Mlječanica“ je prevencija, liječenje i rehabilitacija za indikovana oboljenja i stanja nakon povreda.

Ova banja obavlja sljedeće djelatnosti:

- prevencija,
- dijagnostikovanje,
- bolničko liječenje,
- rehabilitacija neuroloških oboljenja,
- upalnog i degenerativnog reumatizma,
- posttraumatskih,
- ortopedskih,
- ginekoloških stanja, te
- prečišćavanje i distribucija mineralne vode (www.spamljecanica.com).

Banja Reumal

Lječilište "Reumal" Fojnica je specijalizirana ustanova za rehabilitaciju, rekreaciju, aktivni odmor i programirane sportske aktivnosti. Lječilište Reumal sa objektima Nove bolnice i Reumala, prostire se na površini od 60.000 m², a korisni zatvoreni prostor iznosi 21.000 m². Ukupni smještajni kapaciteti 520 kreveta (www.reumal.ba).

U okviru Centra obavljaju se:

- medicinska rehabilitacija lokomotornog aparata,
- kardiorehabilitacija,
- dječija habilitacija i rehabilitacija,
- rehabilitacija sportista i sportskih povreda.

Ova banja raspolaže i Wellenness program zdravog življenja.

Banja Sanska Ilidža

Banja raspolaže sa velikim i uređenim izletničko rekreativnim prostorom, otvoreni bazen 25x12,5, za rekreaciju, dva zatvorena bazena za liječenje, jedan za muškarce, a drugi za žene, površine 24m², medicinsko - terapijskim prostorom, ugostiteljskim prostorom, trim stazama i velikim parking prostorom, a konstantno se radi na poboljšanju kvalitete usluga (www.banjailidza.ba). Ova banja je privatizovana i čeka se realizacija investicije koja će obogatiti ponudu.

Banja Slatina

Danas postoji izgrađena infrastruktura koja omogućava maksimalnu iskorištenost Slatinske vode. Banja Slatina raspolaže sa izvorom termomineralne vode i peloidima koji se, kao glavni balneo faktori koriste u prevenciji, liječenju i medicinskoj rehabilitaciji. Temperatura vode na vrelu iznosi 42 stepena i prirodnim padom voda se dovodi do 3 zatvorena bazena izgrađena u doba Austrougarske, pažljivo obnovljena da zadovolje savremene zahtjeve i omoguće očuvanje tradicije. U zgradi se nalazi hidroterapijski bazen sa ugrađenim podvodnim masažerima (www.visitmycountry.net).

Voda Banje Slatina blagotvorno djeluje na zapaljenski reumatizam u mirnoj fazi, degenerativni reumatizam, ekstraartikularni reumatizam, posljedice trauma. Pozitivno djeluje i na izvjesne oblike steriliteta – u prvom redu zapaljenskog i endokrinog porijekla. koristi se u pri terapiji hipertenzije kao i kod, funkcionalna i organska oboljenja perifernih arterijskih krvnih sudova.

Banja Vilina Vlas

Još iz rimskih vremena poznata su ljekovita svojstva geotermalnih voda iz područja današnje višegradske banje, Inače, ime Vilina Vlas ovo banjsko lječilište dobilo je jednom od rijetkih kontinentalnih nalazišta posebno nježne paprati – Viline vlasi (kose) (bosnjaci.agency).

Termomineralne vode višegradske banje imaju karakteristike radioaktivne, hidrokarbonantne homeoterme. Step en radioaktivnosti je optimalan. Ljekovita svojstva vode potiču od termičkih, hemijskih i mehaničkih efekata, te minerala koje sadrži. Vrlo je značajan lako isparljivi plemeniti gas, radon, koji u organizam dospijeva putem kože i respiratornog sistema.

Dokazano je da radon usporava procese starenja, smanjuje bol, podiže opštu otpornost organizma i povoljno djeluje na neke kožne, endokrine, respiratorne i alergijske bolesti. Primjenjuje se za liječenje reumatskih, neuroloških, ortopedskih, ginekoloških, gerijatrijskih i oboljenja disajnih puteva, kao i za posttraumatska i postoperativna stanja.

Slana Banja

Smještena na obroncima Majevice, a okružena planinama Konjuh i Ozren nalazi se Slana Banja. Korištenje i ljekovitost vode koja izvire u njenoj neposrednoj blizini poznata je više od deset vijekova, a njena zvanična ispitivanja i upotreba otpočeli su 1908. godine. Intersantno je da je prvi pacijent ovog lječilišta bio car Austro - Ugarske monarhije, Franjo Josip.

U poliklinici sa banjskim lječilištem je moguće liječenje bolesti iz oblasti: reumatologije, neurologije, ginekologije, otorinolaringologije, bolesti, povrede i stanja nakon operacija lokomotornog aparata, respiratorne bolesti, hipertireoza i arterioskleroza (www.unibristol-tuzla.ba). U toku je izgradnja kompleksa koji će poslovanje ove banje unaprijediti.

5. Prilike i mogućnosti unapređenja banjskog liječenja

Zahvaljujući geografskom položaju, prirodnim ljepotama, kulturno - historijskom naslijeđu i pogodnim klimatskim uvjetima, BiH spada u najprimamljivije destinacije što se tiče mogućnosti primjene banjskog liječenja. Međutim, i pored ove činjenice banjsko liječenje u BiH je daleko od idealnog, još uvijek traži ulaganja, koja bi se državi itekako isplatila u budućem periodu.

Prema podacima Zavoda za statistiku Republike Srpske, u 2014. godini ostvareno je u banjama 210.391 noćenja, što je 35,1 posto od ukupnog broja ostvarenih noćenja tokom ove godine. Na tabeli 1. je predstavljena noćenja u Reublici Srpskoj razvrstanoj po djelatnostima.

Tabela 1: Pregled noćenja turista u Republici Srpskoj 2011-2015. godine

Godine	Ukupno	Banjska mjest	Planinska mjest	Ostala turistička mjest	Ostala mjest
2011	614 637	259 095	94 145	217 635	43 762
2012	629 648	256 700	113 491	219 061	40 396
2013	629 663	225 694	121 412	239 989	42 568
2014	598 668	210 391	96 117	254 698	37 462
2015	686 944	230 440	142 902	286 570	27 032

Izvor: (Zavod za statistiku Republike Srpske, 2017)

Analizirajući broj noćenja koje su pokazani u tabeli 1. može se vidjeti da je broj noćenja u banjama bio najveći u 2011. godini te je do 2015. godine bio u opadanju. Upoređujući broj noćenja u banjskim mjestima sa ostalim turističkim može se uočiti da ne postoji povezanost te da je oscilacije kod ovih mjesta drugačina. Uzimajući na primjer ostala turistička mjesta može se vidjeti da je broj noćenja u stalom porastu. Dok je kod ostalih mjesta u 2015. godini u opadanju.

Tabela 2: Pregled noćenja turista u Federaciji BiH 2010-2015. godine

Godine	Banjska mjesto	Ukupno
2010	47 000	819 000
2011	51 000	870 000
2012	52 000	998 000
2013	51 000	1 135 000
2014	48 000	1 095 000
2015	51 000	1 439 000

Izvor: (Zavod za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine, 2017)

Podaci predstavljeni na tabeli 2 pokazuju da postoji povećanje broja noćenja turista u Federaciji Bosni i Hercegovini. Međutim, taj rast noćenja nije popraćen u banjama tako da je najveći broj noćenja bilo u 2012. godini pa potom slijede 2011, 2013. i 2015. godine sa 51000 noćenja. Ali ove podatke treba uzeti sa dozom obzira jer iz Banje Reumal Fojnica je izdato saopštenje da su imali u 2014. godine imali 156.600 noćenja. Razlog tome treba tražiti da i banje u svojim kapacitetima imaju hotele koje su predstavljeni u drugim kategorijama.

Na osnovu prethodnog pregleda banjske ponude u Bosni i Hercegovini i statističkih podataka vidi se da postoji velike mogućnosti i potencijali. Međutim, iz primjera banja Guber, Kiseljak i Sanska Ilidža, u ovim slučajevima osnovni problemi nastaju prilikom privatizacionog procesa u kojima se kod skoro svih navedenih primjera primjera pojavljuje isti problem neispunjavanja preduzetih obaveza prilikom privatizacije i gdje se ne mogu iskoristiti svi potencijali banjske ponude. Iako ove banje raspolažu sa odličnom termalno – mineralnim izvorima, ne ostvaruju značajne rezultate, odnosno ostvaruju zanemarljive rezultate u svom poslovanju, međutim, osim ovih banja u BiH postoji i banje koje se razvijaju i ostvaruju značajne rezultate.

Pored navedenih negativnih pojava u banleo - klimaskog poslovanja prisutni su i pozitivni pomaci koji se ogledaju u većem interesovanju inozemnih turističkih agencija za banjsku ponudu gdje strani turisti dobijaju kvalitetan tretman po pristupačnim cijenama. Zbog toga je potrebno na adekvatan način pristupiti rješavanju svih problema sa kojima su navedene banje opterećene i uključiti sve interesantne grupe kako bi se podigli banjski potencijali u Bosni i Hercegovini i tako osnažili turističku ponudu.

Na osnovu analiziranog stanja zdravstveno banjskih kapaciteta i vrsta usluga koje pružaju, banjskim ustanovama potrebno je posvetiti značajniju pažnju razvoju banjskog zdravstvenog turizma. Navedeni primjeri poslovanja i stanja u stručnim radovima iz okruženja, upućuju na zaključak, da političko, institucionalno i pravno neuređeno područje poslovne aktivnosti djeluje destimulativno za investicije u tom pravcu, kao i strana ulaganja.

6. Zaključak

Posljednjih godina se sve više pridaje značaj banjskom liječenju. Bosna i Hercegovina je zemlja koja spada u bogatije zemlje po brojnim lječilištima, banjama i toplim izvorima, koji su registrovani kao medicinske ustanove i imaju dugu tradiciju. Međutim, razvoj ove grane zdravstva i analizirajući postojeću banjsku ponudu u BiH, može se reći, da postoji veliki potencijal za ovakav vid zdravstvenog liječenja koji su prepoznali još Rimljani, Austrougari, te su prve banje otvorene još u 19. vijeku.

Danas najviše banjskih posjetilca imamo iz redova domaćeg stanovništva, dok je mali broj iz inostranstva. Da bi se stanje promijenilo, potrebno je da se napravi strategija razvoja zdravstvenog liječenja sa posebnim naglaskom na banjsko liječenje, odnosno razvoj zdravstvenog turizma. Samo na taj način će se privući strani posjetioči i na taj način poboljšati devizni priliv u zemlju. Da bi se ovo sve postiglo potrebno je primjenjivati održivi razvoj koji se zasniva na očuvanju prirodnih resursa sa kojima BiH raspolaže i na taj način ponuditi atraktivan zdravstveno-turistički proizvod u svijetu.

Literatura

1. Aquaterm (2016). Pristupljeno: Novembar 4, 2016, sa: <http://aquaterm.olovo.ba>
2. Banja Gradačac (2016). Pristupljeno: Novembar 5, 2016, sa: <http://www.banjagradacac.com>
3. Banja Ilidža (2016). Pristupljeno: Novembar 7, 2016, sa: <http://www.banjailidza.ba>
4. Banja Vrućica (2016) Pristupljeno: Novembar 6, 2016, sa: <http://www.banja-vrucica.com>

5. Bolnica Mlječanica (2016). Pristupljeno: Novembar 3, 2016, sa: <http://www.spamljecanica.com>
6. Brkić N., Unkić F., 2009., Povećanje konkurentske prednosti turističke destinacije korištenjem internet, Univerzitetska hronika, 2(2), 5-12.
7. Camo.ch (2016). Pristupljeno: Novembar 6, 2016, sa: <http://bosnjaci.agency/ljecilista-banje-u-bih>
8. Gligorićević Ž., Petrović J., 2010., The position of Niška Banja (Niš Spa) in Serbian spa tourism, Facta Universitatis, Series: Economics and Organization, 7(3), 309-317.
9. Jajić I., Jajić Z., 1998., Fizikalna i rehabilitacijska medicina, Medicinska naklada Zagreb.
10. Jakovčić M., 2003., Turizam Krapinskih Toplica – sadašnje stanje i mogućnosti razvoja, Geoadria, 8(1), 149-160.
11. Knež V., Božić Knež I., Kos I., Krklec N., Lohman Vuga K., Andrić M., Lepen J., Funda T., Lodeta M., Kelava T., 2014., Učinkovitost balneoterapije/hidroterapije na funkcionalne sposobnosti, aktivnosti bolesti i kvalitetu života bolesnika s reumatoidnim artritisom, Fizikalna i rehabilitacijska medicina, 26(3-4), 51-63.
12. Kuncul N., 2012., Wellness: a new mode of tourism, Ekonomska istraživanja, 25(2), 525-534. doi: 10.1080/1331677X.2012.11517521
13. Marković S.LJ., Ostojić M., Popović I.V., 2011., Zdravstveni turizam u funkciji poboljšanja kvaliteta života, Festival kvaliteta 2011, B-19-B24.
14. novovrijeme.ba
15. Pavlović M., Radivojević N., Lazić J., 2009., Održivi razvoj banjskog turizma u Srbiji, Industrija, 37(2), 37-57.
16. Radivojević A., 2008., Turizam kao faktor razvoja Sokobanje, Ekonomske teme, 46(2), 111-129.
17. Radivojević A., Filipović I., Dimitrijević Lj., Nikolić M., 2010., Geografske osnove razvoja turizma u Sokobanjskoj kotlini, Glasnik srpskog geografskog društva, 90(3), 111-125.
18. Rehabilitacioni centar Vilina vlas (2016). Pristupljeno: Novembar 6, 2016, sa: <http://www.vilina-vlas.com>
19. Reumal Fojnica (2016). Pristupljeno: Novembar 8, 2016, sa: <http://www.reumal.ba>
20. Sergić S., 2011., Razvoj banjsko rekreativno zdravstvenog turizma u Republici Srpskoj kao mogućnost za strane ulagače, Emc Review Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije, 1(2), 189-200. doi: <http://dx.doi.org/10.7251/EMC1102189S>
21. Simić V., (2011) Razvoj održivog banjskog turizma kao mogućnost sveukupnog razvoja Opštine Knjaževac, Zbornik radova prvog simpozijuma o upravljanju prirodnim resursima, 272-281.
22. Stanković S.M., Pavlović S., 2005., Banjski i planinski turizam Srbije, Zbornik radova, 53, 75-90.
23. Turistička organizacija Biljeljina (2016). Pristupljeno: Novembar 5, 2016, sa: <http://www.bijeljinaturizam.com>
24. Uni Bristol Tuzla (2016). Pristupljeno: Novembar 5, 2016, sa: <http://www.unibristol-tuzla.ba>
25. Visit my country (2016). Pristupljeno: Novembar 4, 2016, sa: <http://www.visitmycountry.net>